

LÓCSEI PÉTER

Vázlatok, versek, szövegváltozatok Weöres Sándor csöngői füzeteiből

A gyermekkori versek nyomában

Az *Élet és Irodalom* 1988-as karácsonyi számában *Próza-sorok gyerekkori verseim elé* címmel egy „1946. nov.” keltezésű bevezető jelent meg Weöres Sándortól.¹ Alatta ez olvasható: „Egy elveszett versösszeállítás előszava”. Utána a költő korai terméséből *A magzat* következett. A cím birtokos személyjeles; a tájékoztató megjegyzés semleges, személytelen. Minden bizonnyal nem a súlyosan beteg Weöres Sándortól, hanem a szerkesztőtől származott. Vajon milyen válogatás lehetett ez? Hány írásból állt? Valóban elvesztett? Ha igen, más forrásokból nem lehetett volna pótolni? A kérdések egy részére biztos válasz adható, a továbbiakat érdemes körüljárni.

A szerző, a lapszerkesztő, később pedig a költő prózakötetének sajtó alá rendezője is megfélekedezett arról, hogy a talányos előszó bő négy évtizeddel korábban megjelent a tiszavirág-életű *Alkotás* első számában.² Eredeti címe: *Gyermekkori versek*. A folyóiratban a támogatóinak köszönetet mondó sorok után Weöres Sándor öt zsengéjét találjuk. Közülük a *Tölgyfa* és a *Sirhalom* 1925-ben, a *Cassius Chaerea* 1926-ban, az *Élet* és az *Emlékversek* 1927-ben született. Folyóiratszemléjében Hegedűs Zoltán így bírálta a korai írások kiadását: „De hogy egy nem elvi kérdést is felvessünk: minek tulajdonítsuk, hogy Weöres Sándor gyermekkori verseit közli az *Alkotás*, melyek még ráadásul rosszak is?”³ A kellemetlenkedő megjegyzésekből ez idő tájt bőven jutott a költőnek, aki rövid idő múlva Rómába utazott, és csaknem egy évet töltött ott feleségével. Hazatérése után hosszú ideig szinte kizárólag fordításaival és gyermekverseivel lehetett jelen az irodalomban. Nemigen gondolhatott arra, hogy korai termését nyilvánosságra hozza. Nincs tudomásom arról, hogy a „szellemi szesztilalom” enyhülése után élt-e benne ilyen vágy. Egybegyűjtött írásai az 1927–28-as *Trilógiával* kezdődnek. A korábbi és a jelezett években született verseit szigorúan rostálta ki. Ha az *Élet és Irodalomban* említett, elvesztettnek vélt összeállítás azonos az *Alkotás* hasábjain közölt öt zsengével, akkor a fölvetett

* A szerző irodalomtörténész, az ELTE Bolyai Gimnázium szakvezető tanára (Szombathely).

1 WEÖRES Sándor, „Próza-sorok gyerekkori verseim elé; Egy elveszett versösszeállítás előszava (1946. nov.)”, *Élet és Irodalom*, 1988. dec. 23, 22. Ezt követően *A magzat* című vers olvasható.

2 WEÖRES Sándor, „Gyermekkori versek”, *Alkotás* 1, 1–2. sz. (1947): 40. A költő prózai írásainak gyűjteményében módosított helyesírású címmel, „1946. november” dátummal, az említett tájékoztató elhagyásával, a lelőhely megnevezése nélkül szerepelnek a sorok. WEÖRES Sándor, *Egybegyűjtött prózai írások*, szerk. STEINERT Ágota (Budapest: Helikon Kiadó, 2011), 312.

3 HEGEDŰS Zoltán, „Folyóiratszemle”, *Emberség* 1 (1947): 43–49, 44.

kérdésre egyszerű a válasz: a versek megvannak. Ha máshol nem, a folyóirat sárguló lapjain. De vajon csupán róluk van-e szó? Az 1980-as évektől a költőnek több elfelejtett műve került napvilágra. Többségük (de csak egy részük!) szerepel az *Elhagyott versek*-ben. Ebben és az *Egybegyűjtött költeményekben* számolatlanul fordulnak elő pontosítást igénylő tételek, szövegromlások, hibás besorolások. Előbb-utóbb pótolni kell a kimaradtakat, javítani a nyilvánvaló tévedéseket.

Weöres Sándort ifjú korától foglalkoztatták a gyerekek mondókái, ritmuspróbái. Pável Ágostonnak pécsi egyetemistaként ezt írta: „Berki filozófiai tanársegéd és még néhányan azt tervezzük, hogy 14 éven aluli gyermekek verseiből válogatunk össze és kiadunk egy versgyűjteményt, különös tekintettel a primitív szépségekre és gyermeklélektani dokumentumokra.”⁴ Doktori dolgozatában *A költő-alkat* című fejezetben jellemezte a gyermeki és serdülőkori líra korszakait, főbb pszichológiai rugóit, és példákat is idézett.⁵ A régiségeket, kéziratokat gyűjtő dr. Smidt Lajos kérésére ez idő tájt küldte el 13 éves korában írt *Tömegsír* című versét.⁶ A *Diárium*ban Kenyeres Imrével együtt a legfiatalabbak antológiáját készítette elő.⁷ A beérkezett írások között fedezte fel Sallay Erzsike sokat ígérő strófáit. Aggódva figyelte a csodagyerekként induló leány útját, lírájának gyors kilobbanását.⁸ Egy időre kedvét szegte, hogy a beküldött és közölt művek közül kettő is plágiumnak minősült: az egyik Ölbey Irén írása volt, a másik egy Kodály gyűjtéséből származó népdal.⁹

A gyermekversek iránt tanúsított érdeklődése később is nyomon követhető. Ezt bizonyítja földijéhez, Bárdosi Németh Jánoshoz írt levelének részlete:

Julika verseinek is nagyon örültem, hiszen gyűjtöm a gyerekek verseit. Julika versei igen bájosak: a mindnyájunk lelkében ott-rejlő finnugor ős-mélységekből fakadnak, mint Bartók és Kodály zenéje, vagy a kalotaszegi kézimunka.¹⁰

Leveleiben, vallomásaiban, interjúiban is többször előkerült ez a kérdés.

A költő kéziratainak egy része a második világháború végén és a katonai beszállások idején elpusztult, illetve elkallódott. Így is jelentős anyag maradt édesapjánál Csöngén. Elgondolkodtató ennek a korpusznak a sorsa. A költő és felesége 1952 telén

4 Weöres Sándor Pável Ágostonnak, 1935. október 29., in Weöres Sándor, *Egybegyűjtött levelek*, szerk. BATA Imre és NEMESKÉRI Erika, 2 kötet. (Budapest: Pesti Szalon–Marfa Mediterrán Könyvkiadó, 1998), 1:88. A továbbiakban: WSLev.

5 WEÖRES Sándor, *A vers születése: Meditáció és vallomás*, Specimina Dissertationum Facultatis Philosophicae Regiae Hungaricae Universitatis Elisabethinae Quinqueecclesiensis (Pécs: Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda, 1939), 10.

6 LŐCSEI Péter, *Szombathelyi emlékpohár*, Vasi Szemle könyvek (Szombathely: Vasi Szemle, 2007), 10. A korai írás kimaradt az *Elhagyott versek*ből.

7 KENYERES Imre és WEÖRES Sándor, „Felhívás”, *Diárium* 10 (1940): 178.

8 WEÖRES Sándor, „A gyermekek költészete”, *Diárium* 11 (1941): 119–122. Lásd: LŐCSEI Péter, „A kozmikus perspektíva, a ragasztó és a piszok: Weöres Sándor a mesterségről”, *Jelenkor* 62 (2019): 1381–1392.

9 WEÖRES Sándor, „Nyilatkozat”, *Diárium* 11 (1941): 180.

10 Weöres Sándor Bárdosi Németh Jánosnak, 1946. május 8., in WSLev, 1:396.

kétoldalas levelet írt Weöres Gizellának, idősebb Weöres Sándor testvérének. Megköszönték Giga néni gondoskodását; pénzt küldtek, és megkérdezték, mire van szükségük. Károlyi Amy egy kérést is papírra vetett:

Ha Sanyi apa újra Csöngén van, kérem Gizi nénit, mondja meg neki, hogy szedje össze Sanyi gyerekkori írásait, leveleit, könyveit. Igen fájlalnám, ha ezek – a számomra igen kedves dolgok elhányódnának és elvesznének számunkra.¹¹

Elgondolkodhatunk azon, hogy ezt miért Károlyi Amy, miért nem férje írta. A „számunkra” szó azt igazolja, hogy a múlt tárgyi emlékei neki is fontosak voltak.

A korai kéziratok egy része bizonyosan a költő birtokában maradt, illetve került. Az *Alkotásban* közölt egyik versét (*Életem* címmel), továbbá a *Mai világot* és a *Küzdelem a létért* befejező sorait Tamás Attilának másolta le. Jellemezte is őket:

1924–25-ben, tehát 11–12 éves korban írt verseim egy füzetben ma is megvannak, majd megmutatom. Apokaliptikus és spengleri Untergang-eszmék vannak bennük. Nyilván nem magam találhattam ki 12 éves fejjel Csöngén, hanem felnőttektől, elsősorban szüleitől hallottam.¹²

Kamaszkori és későbbi füzeteiről itt nem ejtett szót.

Idősebb Weöres Sándor a közvetlen rokonokon kívül legalább három helyre ajándékozott (adott át) fia anyagából. A költőhöz írt képeslapokból, levelekből, táviratokból tekintélyes mennyiség került a szombathelyi levéltárba. Jutott ide Weöres versfogalmazványaiból, rajzaiból, kitalált világainak térképeiből, időrendi táblázataiból, népszámlálási adattáraiból is.¹³ További magánszemélyekről tudok, akik fényképeket, dedikált könyveket, illetve kéziratokat kaptak.

Az elmúlt években Weöres Sándor 18 autográf füzetét, több külön lapon szereplő versét, vázlatát, fényképét és dedikált könyvét tanulmányoztam. Közülük a Kosztolányi Dezsőnek elküldött négy példány az MTA KIK Kézirattárában található.

Egy füzetnek a fénymásolatát Réz Pál bocsátotta rendelkezésemre. Ez az 1930-as évekből származó korpusz tartalmazza többek között a *Négy vallásos költő* című vázlatát, továbbá néhány rövid prózakísérletét. Az itt szereplő versek közül különösen tanulságosak a *Varázsének*, az *Árokhídon...* és a *Játékautó* variációi, alakulásai. Belőlük idézem a következő sorokat:

11 Károlyi Amy és Weöres Sándor autográf levele Weöres Gizellának, Budapest, 1952. dec. 30., magántulajdon.

12 Weöres Sándor Tamás Attilának, Budapest, 1977. febr. 13. A levél fénymásolatát Tamás Attila bocsátotta rendelkezésemre.

13 Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára, A Weöres család levéltára 1650–1955 (ifj. Weöres Sándorhoz írt levelek; Weöres Sándor kéziratai), XIII-43. Jelentős részüket közreadtam: LŐCSEI, *Szombathelyi emlékpohár*; LŐCSEI Péter, *Weöres-mozaik* (Vasszilvágy: Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2014).

cserebere csereberi csirriccsá
ping pang pong pung pirrettyá
kaszafasza faszakasza bubbombó
klimtam-klamtam limlomló.

Kurrami furrami kitykutyilá
slik-sluk hé hó bunkurrá
ukicsuki hé hó babkarró
sinlirrittyi suntyurró.

<Árokháton> Árokhídon
mászik a csigabiga
mászik a csigabiga
magába.
<Fénylő csíkot> Ezüst sávban
<őriz a fű meg a rög> csillog a tavaszi fű,
<őriz a fű meg a rög> villog a kicsi bürü
utána.
Míntha csillag
hullna a nagy egeken
s fénysáv égne a
nyomába...
Árokháton
mászik a csigabiga,
mászik a csigabiga
magába.

Kéklő sávban
csillog a csiga nyoma...
csillog a hidon a fa
utána.
Míntha csillagot
<ejt le az ég hullat az ég> ejt az ég
<és mögötte> s lejtős útján
fényszalag ég
<végig a nagy egeken>
pántlika nyúlik a nagy egeken.¹⁴

14 A vers végső változata a *Polyrhythmia* 39. darabja. Weöres Sándor *A galagonya* kapcsán írt róla Tamás Attilának: „Azonos ritmus: »Árok mellett üszkös a fadereka« (Rongyszőnyeg 39.) Nagyon nehéz ritmus, mindkét kis dalt évekig gyalultam.”

Játékautó

Pá-pá
<hipp-hopp>, hipp-hopp,
nyargal a kicsi baba
nyargal a kicsi baba
<világgá> magába.
<Országúton> Zúg a <szélvész> lég-ár,
<füstöl a kocsi pora>, libben a baba haja,
<bókol a jegenyefa>: nézi a jegenyefa csodálva,
pá-pá-pá.
<Kék hegyeken túl>
<áll egy vár>,
<Lila hegyeken túl> Kék hegyeken túl
<áll egy vár>, van a mese-vár,
ottan várja a
gróf Szvetozár.

A lapokon ezeken kívül kötettervek, rajzok váltják egymást. Utánuk magyar és világ-irodalmi szerzők neve következik. A *holdbeli csónakos* részlete után felsorakoznak az *Iliász* hősei. Végül – amit aligha várnánk – a környék focicsapatainak néhány valószínű vagy képzelt eredményével találkozunk. Ebben is olvasható egy személyes valómással felérő aforizma:

Az embernek legjobb barátja: önmaga. És a barátok sokszor gyötrőbbek, unalmasabbak, tűrhetetlenebbek, mint az ellenségek. Csak egyetlenegyszer lehetnék annyira egyedül, hogy önmagam társaságát is nélkülözni kellene.

Évtizedekkel később „fogalmazvány-törmelékeit” ekként dedikálta celldömölki jóakarójának: „Dala Jóskának köszönettel a finom burgonyáért szeretettel ajánlom ezeket a szó-burgonyákat. Weöres Sanyi. 1973. Mikulás.” Ebben főképp a *Psyché* darabjainak formálódását érdemes tanulmányozni. A *Ballada és törmelék*, az *Összekevert napihírek* és a *Tizenkettedik szimfónia* alakulásának is tanúi lehetünk. A dokumentumot Dala József özvegye a költő tucatnyi rajzával együtt a PIM Kézirattárának ajándékozta.

„Csöngői füzetek”

Weöres 12 füzete a csöngői gyökerű Bárdossy család tulajdonába került. Áttekintésben elsősorban ez utóbbiaknak legfontosabb jellemzőit foglalom össze. Néhány esetben kitérek az életmű összefüggéseire, és idézek is belőlük. A 16×20 centiméteres, 20–60 lapos iskolai füzetek külső borítója többnyire üres. A belső táblákon olykor évszámok,

ajánlások, címek, kötettervek fordulnak elő. Akad olyan is, amelyekre verset vagy aforizmát írt. A füzetek javát folyamatosan vezette. Esetenként előfordulnak üres oldalak; néhány kitépés nyoma is látszik. Rendszerint nyomon követhető az írások alakulási folyamata. Gyakoriak az azonnali betoldások, egymást követő változatok. Weöres a javítandó versek jó részét átlós vonallal áthúzta. Az ötletek további kidolgozására néha 10–20 lappal később, olykor a következő füzetben kerített sort. Néhány esetben gyanakodhatunk arra, hogy az üres lapokra később írt be tisztázásokat. Kísérletező kedvét bizonyítja, hogy a *Fülzúgást* és a *Férfiak táncát* szavalókórusra is átdolgozta. Akad olyan füzete, amelyikben a versek mellé följegyezte megírásuk dátumát. Így tudjuk például, hogy az *Esős éjszaka* 1934. június 22-én, a *Hazatérés* június 23-án, a *Barmokká vált leányok* június 24-én, az *Éji borozgatás Li-Tai-Po könyve mellett* júliusban, a *Bagatell* július 20-án, a *Zivatar* és az *Eső után* július 23-án született.

A következő írkában mások mellett ezek a dátumok olvashatók: *Budapest*: 1935. jan.; *Episztola*: 1935. febr.; *Vers egy asszonyhoz*: 1935. márc. 29.; *Verses krónika a kisborjádi verszettségről*: máj. 2. Láthatjuk, hogy a *Dsida Jenő emlékének* című epigrammáját az erdélyi költő halála után 5–6 nappal, 1938. június 12–13-án írta. A 11. számú spirálfüzetben több év termése követi egymást. Az *Újszövetségi apokrif levél* mellett az áll, hogy az első három strófa 1936 júniusában, a második három 1938 júniusában készült el. Ugyanabban olvashatjuk néhány későbbi írás után Takács Jenő zeneszerző levelének ceruzás piszkozatát: „Csöngé 1943. VII. 5.” keltezéssel.

Az említettek egy részét hiába keresnénk a Weöres-kötetekben. Vagy nem jelentek meg, vagy más címmel szerepelnek. Ezek és a variánsok további vizsgálatot igényelnek. A besorolásokat a dátumok mellett azok a listák is segítik, amelyek Weöres kötetének tervezése során születtek. Néhány esetben levelezése, illetve egyéb megjegyzése igazít útba. A füzetekben Takács Jenő autográf sorain kívül Bárd Miklós kézírásával is találkoztam.

Weöres egyik-másik prózai gondolatmenete, aforisztikus esztétikai bölcsekedése *A vers születését* előlegezi; némelyik egyértelműen a doktori dolgozat előmunkálatához tartozik. Ötleteinek egy része *A teljesség felé* tanácsaiban folytatódik. A költő gyermekkorától kezdve foglalkozott kitalált világok, kultúrák leírásával. Népszámlálási adatokat, időrendi táblázatokat vetett papírra. A birodalmak monumentális háborúiról és kultúrájuk jellemzőiről is írt feljegyzéseket. A füzetekben több olyan városnév, tartománynév fordul elő, amelyik a szombathelyi levéltárban őrzött lapokon, táblázatokon is szerepel. Gyakran eljátszott új betűtípusok kifejlesztésével; talán egyéni titkosírást tervezett.

Írásképe keveset változott. Diákkori – elnyújtott, gyakran kapkodó – betűformálása rövid időn belül letisztult, és alig módosult. A rajzok mellett tematikus névcsoportokat is rögzített. Olykor kortárs írókat, költőket, máskor zeneszerzőket, itáliai városneveket sorolt fel, illetve Shakespeare drámáinak alakjait nevezte meg. Hosszú listákat írt valóságos, tervezett vagy képzeletbeli utazásainak állomásairól.

A tizenkét füzetben körülbelül húsz, eddig ismeretlen prózai vázlat található. Terjedelmük a néhány soros bekezdéstől a 6–8 oldalas fejtegetéseken át egy 30 oldalas naplószerű írásig tart. A még nem publikált versek száma ennél is több, nem beszélve

a tanulságos szövegváltozatokról. Kitalált nyelvű, elsősorban hanghatásokra alapozott versei közül közismertté vált az *Arany és forog...*, a *Táncdal*, a *Hangcsoportok* és a *Barbár dal*; a kéziratokban továbbiak is fönymaradtak. Az elfelejtett írások minősége rendkívül vegyes. Akad közöttük diákrézfára, erotikus utalásra épülő darab, balladaparafrázis, ujjgyakorlat, utazási élményidézés, alkalmi szonett és panaszos vallomás. Több olyan is, amelyeknek sikerültebb, letisztultabb változata helyet kapott köteteiben. Nem is esztétikai értékük miatt érdemelnek kiemelt figyelmet, hanem azért, mert általuk Weöres alkotói műhelyét ismerhetjük meg alaposabban.

A Bárdossy családhoz került legkorábbi füzet írásai minden bizonnyal szombathe-lyi diákságának végén, még inkább győri tanulmányainak kezdetén születtek. Ezt az 1929-es, 1930-as keltezés elsősorban tartalmi érvek támasztják alá. A legfontosabbakat röviden vázolom. Az irka egy kitalált nyelvű verssel és egy keleti írásra emlékeztető, függőlegesen vezetett jelsorozattal kezdődik. Az utóbbira vissza is utal a költő. Weöres – bölcselkedő hajlama ellenére – sohasem akart filozófussá válni. Gondolatait, felismeréseit, bölcséleti útkeresését lírájában kívánta kibontani. Tudomásom szerint soha nem írt naplót, emiatt különösen érdekes és informatív az a feljegyzéssorozata, amelyikben beszámolt álmairól, megérzéseiről, mindarról, amit Lao-ce kapcsán átélt, megsejtett. A kínai és japán témájú bekezdéseket és a velük kapcsolatos fejtegetéseket a maga számára jegyezte föl. Nem korlátozta az esetleges megjelenéssel kapcsolatos mértékletesség. Mindössze egy esetben hivatkozott öncenzúrára. Kissé hivalkodva, szertelenül sorolta, milyen rokon jelei, *déjà vu*-élményei voltak a keleti világgal kapcsolatban. Feltűnő, hogy a lényegtelen és a fontosabb elemek hasonló teret kaptak. Többször hangsúlyozta, hogy számára is meglepőek ezek az összefüggések. Nyomatékosította, hogy nem hisz a reinkarnációban. (Rudolf Steinerről és az antropozófiáról édesanyja révén akadtak korábbi ismeretei.) Az álomképek felidézése kimerítő feladat volt számára. Valójában nem kereste magyarázatukat, hallgatott életének szorongató tényeiről. Ezeket a valóságos traumákat lírájában és leveleiben nem takargatta.

Ekkor csupán halovány, felületes tudása volt a keleti vallásokról, világképekről. Hallomásain kívül a korabeli újságokból tájékozódhatott. Az általa említett egyetlen forrás minden bizonnyal a *Pallas nagy lexikona* lehetett. A nevek és az életrajzi tények ott fordulnak elő az általa leírt módon. Még nem tanulmányozta a Marczali-féle világtörténetet és Szimonidesz Lajos vallástörténeti monográfiáját; mindkettő gazdag ihlető forrása lett később. Az előbbiről 1931-ben, utóbbiról 1932-ben írt Pável Ágostonnak. Az emlékidézés során megcsillannak váratlan, rendkívül szemléletes trópusai: „hirtelen ránkköpenyesedő sötétől”; „töredékes imaszövegek hólyagzódtak emlékezetem felszinére”; „homályos emlékképek desztillálódtak életemre” és a többiek.

A fejtegetés azért is fontos, mert korai bizonyítéka Weöres érvelési módjának, metafizikai érdeklődésének. Leveleiben és egyéb írásaiban is feltűnhet, hogy a kínai bölcsélet bizonyos elemeit hogyan hozta összefüggésbe Jézus tanításaival. Ennek oldottabb és komolyabb példáival is találkozunk. Amikor a kínai filozófusról kapott egy képet Várkonyi Nándortól, így köszönte meg:

Lao Cét fölakasztottuk anyám ágya fölé, Szűz Mária, Jézus és Szent József mellé. Ha a túlvilágon is így összekerülhetnének négyen, úgy hiszem, egész kellemesen elszórakoznának bridge-ezéssel, vagy beszélgetéssel.¹⁵

Az idézetnél súlyosabb formában érintette a kérdést *A teljesség felé* bekezdéseiben és Hamvasról szóló vázlatában.

Álomidézése során közelgő pesti útjáról is szólt. Ez csaknem biztosan az a látogatása, amelynek során Babitsot és Kosztolányit is felkereste. Az álmok, élmények felidézése során néhány kínai szó valóságos vagy feltételezett jelentésére is kitért. Budapestről hazatérve Kosztolányinak beszámolt arról, hogy franciául és kínaiul szeretne tanulni. Terve végül nem valósult meg; francia fordításainak jó része Dobossy László nyersfordításainak segítségével készült. A kínai átültetéseket részben Tőkei Ferenc, részben Csongor Barnabás közreműködésével végezte.

A füzet szabadversei erős avantgárd hatásokat mutatnak. Nem nehéz felfedezni a Kassák-féle képzettársítások, szerkesztésmódok nyomait, de nem ő az egyetlen rokonítható szerző. Barátjának, Pálffy Istvánnak 1929. december 16-án írt erről:

Ugy érzem, hogy az „apály” hangja most az a zsánerü lesz, mint a kikristályosodott expresszionizmus. Sőt, a triász egyik tagja Kassák Lajos – már meg is érkezett. – Tudod hogy én is efféle kezdek lenni? egyre az ekszpresszív elemek gyülekeznek a tollam alá, anélkül, hogy Kassák-majmoló volnék.¹⁶

Ugyanebben a levélben két további időmeghatározó tény található. Lao-ce említésével hasonlóképpen szólt önmagáról, mint ahogyan a füzetben tette. Az ott található avantgárd írásokból kettőt barátjának is lemásolt.

Rövid idő múlva már gúznak érezte támogatóinak, egykori példaképeinek hatását. Illés Árpádnak ekképp írt 1930 őszén:

Kicsit úgyis légynek érzem magamat és Ady, Babits, Kosztolányi, Gellért, Kassák gyertyája körül keringek. Most már szinte alig merek fölszállni, hogy bele ne röpüljek véglegesen valamelyikbe.¹⁷

A saját hang igényének más korai dokumentuma is van. *Számadás* című, Kosztolányinak is eljuttatott versében azt írta, hogy nem akar: „szénnel rajzolni, mint Ady, / se olajjal fősteni, mint Kosztolányi, / se akvarelllel, mint Juhász, / Kassák módjára szögecselni és ragasztani se...”¹⁸

15 Weöres Sándor Várkonyi Nándornak, Csöngö, Vas megye, 1934. júl. 27., in *WSLev*, 1:482.

16 Weöres Sándor Pálffy Istvánnak [1929. dec. 16.,] írott levelét lásd: LŐCSEI Péter, „Weöres Sándor és Pálffy István barátságának korai dokumentumai: Weöres-mozaikok XXXVI”, *Vasi Szemle* 72 (2018): 94–113, 109.

17 Weöres Sándor Illés Árpádnak, 1930 ősze, in *WSLev*, 1:235.

18 Weöres Sándor, *Számadás*; MTA KK Ms 4636/96.

Az itt jelzett és később említendő szövegek alaposabb elemzést érdemelnek. Figyelemfelhívó írásomban néhány részletüket, illetve darabjukat közlöm betűhíven, a kihagyások jelölésével:

Bár nem hiszek a lélekvándorlásban, vagy reinkarnációban, megpróbálom összeírni fölzsongó emlékeim történetét, amik szerint valaha kínai láma, esetleg Lao-Ce lettem volna:

1.) Szokásom régtől fogva, hogy akkor, amikor már sehogyse tudok okosabbat csinálni, rovásszerű értelmetlen jegyeket rajzolok függőleges sorokban (hogy miért, azt nem tudom), úgy, mint az elülső oldalon produkálom. Egyszer pedig egy ó-kínai írás másolatát nézve, annak írásjegyei némelyikében a saját jegyeimre ismertem.

2.) Rendes fejlettségű vagyok és mégis szokásom, hogy járásközben és általában fejemet lehorgasztom, a földet nézem. Ez a testtartás (a púpos embereké!) szinte elgörbíti a hátgerincemet és szeretnék leszokni róla, de mindeddig nem sikerült. – Most, ahogy erre a régtől fogva való jelenségre gondolok, jut eszembe, hogy Lao – púpos volt.

3.) Nincs sok türelmem filozófiai könyvek olvasásához: amennyire a filozófusokat az átlagos, többi korombelieknél jobban ismerem, az nem tőlük, hanem a róluk való olvasásból származik. Kimondhatom: nem foglalkoztam a filozófiával. Sokszor azonban (gondolkozás nélkül) fölbugyborékolnak bennem valami furcsa tézisek, amiket lejegyezgettem – legjellemzőbb: magam se hittem őket, csak – leírtam, mert bennem voltak. (Ezeknek a különös filozófiai nem-hitt nézeteknek rövid összefoglalását is leirom.) [A kiegészítés 24 oldallal később folytatódik majd. L. P.]

Most, hogy Lao filozófiájának utánakerestem, bámulva tapasztaltam, hogy „új” filozófiám lényegében nem más, mint Lao-Ce-nek a Tao-keresése. (Bizonyíthatom, hogy kéthétrel ezelőtt Lao Cé-ről nem tudtam többet, minthogy élt és kínai vallásbölcse volt.)

4.) Mintha valamikori emlékem volna, úgy emlékszem egypár esetre, ami pedig – egész biztos – sose történt meg:

a.) Van egy emlékem, mintha három-négy éves koromból datálódna: nagyon puha, nagyon szűk, nagyon alacsony földött járművön mentünk anyám, unokanővérem és én. Alaguton mentünk át és unokanővérem (aki nálam kb. 15 évvel idősebb) arra számított, hogy a hirtelen ránköpenyesedő sötétől félni fogok (nem félttem) és azt mondta, most pedig jól összebujunk... (2 alagutat értünk, azt is idetehetem.) – (Igazis: vajjon kr. e. 500 körül, amikor Lao élt, voltak-e alagutak?)

b.) Sokszor úgy rémlik, hogy egy-egy jelentéktelen eset, amire emlékezni se érdemes – már megtörtént egyszer.

c.) Egy szűk szürke uccára emlékezem nagyobb koromból: verekedés volt és én férfiatlanul iszkoltam. Hogy engem akartak-e megverni vagy mást, azt nem tudom. Mikor egy naposabb, sötétsárga jellegű uccába értem, ahol egy lélek se volt, világosan emlékszem egy elsőemeletmagasságból lefüggő papírsárkány-alaku himbálódzó cégtáblára, amin fölülről lefelé huzódtak a bötük. (Vajjon volt-e cégtábla a kínai ősidőkben?)

Mostanában (alighanem szept. 4-én) ötlött föl bennem minden bevezetés nélkül, vulkanikusan, hogy én vagyok Lao-Ce. Lord kutyánkban másnap reggel hirtelen mintha

a feljebbvalómat kezdtem volna tisztelni és úgy éreztem, hogy Lao, vagy Kong-Fu-Ce negatív-inkarnálódása én pedig egyszerű láma voltam Lao, vagy Kong alatt. Imádságos, hajlongó hármasmozdulatok és töredékes imaszövegek hólyagzódtak emlékezetem felszínére, amik olyan hosszúak voltak, hogy elfelejtettem. Lord kutya nyugodt pófájában teljes világossággal ismertem föl saját emlékeim (!?) alapján a nagy Kong-Cét. – Magától értetődik, hogy ezeket a fantazmagóriákat nem azért jegyzem le, mert elhiszem. Szó sincs róla.

Este az árnyékomat nézve, amit a gyertya vetett a falra (előzőleg koncentráció-kísérleteket végeztem) mintha tükörbe néztem volna és az árnyék fej-részébe élesen be-
rajzolódott két ferde, apró, villás szem, egy tömpe orr, gunyoros száj, és ez – képek alapján is ráismertem – Lao Ce volt.

Lefekvés után, félálomban újra homályos emlékképek desztillálódtak életemre:

a.) Egy barnavörös tónusu palota előcsarnoka (a császár [hogya is hívják? Csing? - Tung...?] palotája) ahol a küszöbön két látogató láma ül, a falak: csupa szőnyeg és mint ha valami fogadtatásnak, érdeklődésnek centrumában volnék. Zavarban vagyok. (Legalább is 40–50 éves vagyok ekkor.)

b.) Emlékszem nagy vándorlásokra hegyparkányokon, ahol fúj a szél és élesen jár át a testi-lelki hideg. Őszvérhátan, ősz szakállal utazom. Emlékszem érkezésekre nagy, szürke kolostorokba. Öreg vagyok.

c.) Egy boltozatos, szűk cella ebből az időből, egyetlen ablakkal, ahonnét nagyon messze látni. A cella kopár és egészen ólomszürke, az egyik fal vonalában gyalult deszkaállvány, polcos, tele tekercsekkel.

d.) Gyerek vagyok. Egy kis ház, homokos, fátlan udvar. A másik kerítéssarokban, guggolva, kisgyerek motoszkál. (Testvérem?) [...]

<Most> Szept. 6-án más dolgok foglaltak el. 7-én már az egész dologba belekeveredik egy harmadik életem, ami Lao Ce-életemnél újabb és képei könnyebben fölszínre tolonganak, mint kinézer életemé. Ebben az életemben valamilyen szürke apáca voltam, alighanem Mária Friderika nővér volt a nevem és sokat kellett mosogatnom és követ sikálnom, különösen az utóbbira emlékszem borzalommal. Valószínű, hogy fölszínrehozott Lao-emlékeim közé is belejátszott ez az újabbkori nő- és apáca-voltom így kerül az f.) a Lao-jelenetek közé.

Nem hiszek a reinkarnációban.

Szept. 8. Megnéztem a lekszikonban: Lao-Ce (j.: Öreg Gyerek: szakállal jött a világra hívei szerint) műve: Tao-Te-King (tao: erény, king: város, út, stb.) Szektája az erényhez, a megfoghatatlan, örök Tao-hoz való közeledést tűzi ki célul. Nem ad a fönnálló szokásokra és törvényekre. Szül. Kr. e. 565. Iskolája: a Tao-cék (ce = tanító.)

Kong-Fu-Ce, Kong-Ce, = tiszteletre méltó Kong. Igazi neve Kien = dombocsk. Szül. Cen-Je, 551, megh. 478. Adatok életéről és tanításáról.¹⁹ [...]

Szept. 10. Kocsin rázódván, önkénytelen transzba kerültem és hosszabb emlékviharom volt.

19 „Lao-ce” és „Konfutseu” in *A Pallas nagy lexikona*, 18 köt. (Budapest: Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1893–1900), 11:248, 10:731.

Sátorban vagyok homoksivatag közepén, ájultságból hoz magamhoz a hívem, egy tömzsi, sötétszürke ember. Súlyos sebeim vannak. Be vagyok kötözve. Az emberem beszél is valamit, de csak pár szót értek, iszonyu sebláz gyötör. Alig látok, szemem előtt lázkarikák táncolnak, fülemben valami kaotikus zene. Kívül egy részeg tatár üvöltve nótáz a maga nyelvén (értem a nyelvet) és ez a nóta a saját lázam muzsikájával keveredik. Mindig ugyanazt a szöveget és melódiát ordítja és a fájdalom ütemtelen dallama lassankint magára húzza ezt, mint egy csuhát és fülzúgás és minden önkénytelenül erre a dallamra megy. Az ápolót csak közbeközbe látom lázam áthatlan prizmáin át. Érzem valami narkózis altatja a fájdalmamat és mingyárt, de mingyárt elalszom, de még önkénytelenül örölte a fülzúgásom a tatár dallamot. Elaludtam. Álmom idejére nem emlékszem, de fölébredve, már megszűnt a transz, csak azt a tatár nótát örölte még mindig a fülem, de – magyar szöveggel. (Álmomban lefordítottam volna? Nem hiszem.) Az a nyelv pedig, amin elalvásom előtt a nóta szólt, nem magyar volt.) A szöveget most is tudom, de annyira érzéki és fajtalan (csak 5 sor) hogy nem merem ideírni. Én pedig – fajtalan szövegeken nem szoktam a fejemet törni és a szöveg, annyi biztos: az én gondolatvilágomból nem jött. [...]

A kocsin visszafelé jövet elaludtam: a kocsirázás mindig melódikus emlékeket ébresztett bennem.

Egy templom belseje. Valamilyen istentisztelet: egyhangu, zörgő melódia. Rengeteg fehérruhás láma. Három állatot hoznak: egy bikát kiherélnek, egy kost leszarvatlanítanak, a harmadik állat egy hulló, már nem tudom mit csináltak vele.

Egyszer egy kémiai képlettörredék nagyon megragadott és melódiára ment nálam. A képlet: CHOH – COH, COOH – COH. (<Céhá> Céháóhá – Céóhá, Céóohá-Céóhá) Ehhez annakidején egy képet is láttam, amint vadult emberek egy kopár szobában keringöznek és ordítanak, különösen egyre emlékszem, aki a „céóohá” óira föltartott fejjel az <1> egyik sarkán előretáncol és sarka ugrálva fordul. Ezt is újra láttam. Valami vallási örjögés, mint a görög bahhanália.

Nem tudom, nem-e volna jobb kifejtteni előbb minduntalan közbeharangozó apáca-életemet, akkor Lao-életemhez is könnyebben hozzáférnék. Kár, hogy Lao-életem olyan égetően érdekel, hogy nincs türelmem apáca-életem legombolyításával vesződni, bár ez célszerűbb volna, de igénybe venne legalább is egy fejfájásra koncentrált tetet, ha nem többet. A Lao-réteg alatt mégegy életréteget érzek, ami márcsak régisége miatt is, egész érdekes lehet. (Egyszer mintha egy patakba néztem volna és tagbaszakadt vörös testem fodrozódott a vízben.) Majd talán még azt az életréteget is kiásom.

– – –

Eddig jutottam mint emlékbányász. Most aztán <azt> végre nem tudok se hinni a dolgban, se nem-hinni.

Pestről való visszatérésemig mindenesetre félbehagyom, de remélhetőleg véglegesen is.

(folyt. a 4. oldalról)

1.) Egész életünk (nem földi életünk, de életünk) egy megközelíthetetlen Tökéleteség (Tao) felé való közelítés. Az imaginárius [így, L. P.] számhoz lehet hasonlítani (i)

amit egyre pontosabban meg lehet határozni, de teljes pontossággal soha. Így jutunk mi, lények, <a> egyre közelebb egy utolérhetetlen és betölthetetlen dologhoz: a Tökéletességhez, korszakokon és dimenziókon át.

2.) Most a szimbólum korát éljük, amikor is térbe, időbe és fizikai világba, három szimbolikus dologba helyezve szorítjuk a kapcát, mi lények és <eddig a> lények <legna> egyelőre legmagasabb ember-csoportja a tökéletesség azon fokára jutott, amikor az igazságot szimbólumokkal megközelítheti, ha ki nem is mondhatja. Csak szimbólumokkal, szimbólumokon át fejezhetjük ki magunkat. <Úgy értem ezt a szimbólum-tökély fokot> Hogy egy példával illusztráljam, mintha nem volna meg az a szó, hogy „saláta”. Együtt étkeznek a vakok és egy látó ember. A látó egy fej salátát hoz ebédre, de mert a „saláta” szót nem ismeri, hát azt mondja: egy fej, amivel nem azt mondja, hogy <egy> pl. egy levágott emberfejet hozott, hanem azt, hogy egy fej salátát és nem mást hozott, vagyis az igazság szimbólumát mondja. Ez a szimbólum tökéletesebb lesz, ha hozzá tudja tenni, hogy növényi fej. Stb.

3.) Eszerint mostani világunkban minden csak szimbólum és nem teszünk mást, mint hogy a szimbólum<ok> burkát szorítjuk egyre szorosabbra és szorosabbra <az elérhetetlen> kifejezhetetlen Tökéletesség nyaka körül. Előző tökélyfokunkban följutottunk a Szimbólum lábához és az előző <fokon> létrán elértük a legfölső fokot. Most mintha ide egy létrát úgy csatolnának, hogy ami előbb legfölső volt, az lesz legalsó az új létrán. Mostani világunkban, útunkban a Tao felé a Tér és Idő alkotják az úttestet és a Fizikai-világ a járművet, vagy mankót. <Ez a három relatív dolog.>

Tér, Idő, Fizikai-világ: mindahárom relatív dolog, de a „relatív” (viszonylagos) fogalom maga – szimbólum. Tehát a három főköörülmény, amibe a „Szimbólum Korá”-ban helyezve vagyunk, maga is szimbólum.

4.) Mint ahogy a salátás ember egyenkint rájön, hogy: fej, növényi fej, ehető növényi fej stb., úgy jöttek rá a látó emberek az egyre tökéletesebb szimbólumokra. <A nagy Ahogy a nagy görö> Mózes, <Zarat> Lao-Ce, Buddha, Krisztus <Mohamed>, Nietzsche [!], Einstein és sok közbeeső egyre szorosabbra fogta a szimbólum hurkát a Kifejezhetetlen Tökéletességen; ami a „Szimbólum Kora” tetőfokát fogja alkotni, az ma igazságnak tetszenék. Idáig kell a <z embernek> Lénynek testben csökevényesedni és bensőben fejlődni, amíg végső hurokszorításával a <látszólagos Tao> tetszőleges Tao-ig jut és ezzel leönti a Sz. Korának dimenzióit és új dimenziók közé, új korba helyezkedhetik el.

5. Mivelhogy minden csak szimbólum, a szimbólum maga is szimbólum, hogy a Tao van, az is sz., a Tao maga és hogy egyáltalában van valami, az is csak az. Ma a Lény az Igazsághoz tökéletlen.

6.) Az Igazság maga is sz. Sz.-a a Tao.

7.) A Valóság is az. A V. is a Tao.

8.) A cél is az. A Cél: a Tao.

9.) Az Isten is sz. Az Istent így merném szimbolizálni: a mozgató és fönttartó erő összesége, vagyis maga az Erő, ami szintén relatív és sz.-ikus dolog. Az Erő mindenütt jelenvaló, ergo: Isten mindenütt jelenvaló. Eddigi legtökéletesebb szimbolizálása: a Krisztus-tanítás. Isten is a Tao. [...]

Weöres Sándor gyerekkori és diákkori olvasmányairól többen szoltak; interjúiban a költő is megemlítette.²⁰ A család kötetei mellett hamar rendelkezésére állt Hutter Zsigmond csöngői evangélikus lelkész könyvtára is. Ugyanezt mondhatjuk szombathelyi szállásadójáról, Pável Ágoston tanár, muzeológus, könyvtárvezetőről. Levelezésük egy része is könyvek kölcsönzéséről, az akkor már győri diák újabb kéréseiről szolt. Weöres diákkori üzeneteiben tucatszámra találkozunk írók, költők, képzőművészek, zeneszerzők nevével. Tudósokéval is. Lírájában rendre föltűntek olvasmányélményeinek, például mitológiai műveltségének nyomai. Korán tudatosította magában, hogy a literatura értékei egymásra épülnek. Nem kívánta hajszolni az eredetiséget. Útkeresése során felhasználta az elődök teremtette gondolati, érzelmi, poétikai hagyományt.

A *Halottak* című korai versében mintegy feloldódott az egyetemes irodalomtörténetben. (Sok évtizeddel később, majd a *Toccatában* kezeli hasonló módon az időt.) A tizenhat éves kamasz egy-egy alkotóhoz való „viszonyát” kétsoros képekben, helyszínekben, sztereotípiákban fogalmazza meg. Gyermekként, apródként, segítőtársként, tanítványként tűnik föl a múlt nagyjainak körében. Néhány helyen, mint Jókai és Petőfi esetében, finom ironiával érzékelteti értékítéletét is. A megidézettek látomásos segerszemléje szinte elégiává oldódik a magára maradás záróakkordjában:

<Szellem> Halottak

És régen szinte élémjöttek
belőlem néha s köszöntöttek.

Köröttem ültek élve–holtan
és én furcsa apródjuk voltam.

<Schillernek hoztam>
Schillernek langy lábvizet hoztam
s erjedt almákat illatoztam.

És voltam az aggastyán drága
vak Miltonnak írődeákja.

<Vén Tolsztoj mesélt, én hallgattam>
Jókai bácsit meghallgattam
és csak nagy-lopva ásítottam.

20 DOMOKOS Mátyás, szerk., *Magyar Orpheus: Weöres Sándor emlékezetére* (Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1990), 12, 26; DOMOKOS Mátyás, szerk., *Egyedül mindenkivel: Weöres Sándor beszélgetései, nyilatkozatai, vallomásai* (Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1993), 8, 12, 81, 222.

<Baudelaire-nek>

Verlainnek meg párolgó <g> abszint
korbácsolt arcára vadabb színt.

Szokrátesz lábához csücsültem
ő beszélt és hallgatva ültem.

<J> Jó Eschenbachot hús nagy éjben
páncélt hordva, lovon kísértem.

Szürke hegy-úton bús öszvérrel
mentem prófétás Kong-Fu-Csével.

<Reménytelen az utat>

Kísértem porvert útat rován
a jó fehér Whitmant a rónán.

<És> Boccaccio mesélni kezdett
mit nem mesél más kisgyereknek.

És Petőfivel, lánggal telten
szó-vaktöltéseket löveltem.

<Pálinkát ittunk s komisz vutkit>

<Kis> Zugcsapszékekben komisz vutkit
ivott s hallgattam Dosztojevszkit.

<S emlékszem> És kölcsön, mit vissza nem kaptam
Shakespearenek három pisztolt adtam.

S hogy a „Soha”-holló kiröppen
a kek [kék? kekk?] Poe ablakát betettem.

Mélázó Adyt leitattam

<Szegény Kájjámot gyaur itallal>
és fejét három nap borogattam.

Hogy Homér dalát abbahagyta

<pihenő> lantját <kontár félő> félszeg kezembe adta.

Jöttek és éltek mind a holtak
szolga voltam és urak voltak.

<Most már elmentek és úr lettem>
Most már elmentek. Nem sirattam.
Jaj de magányos úr maradtam.

Az említett, avantgárd hatásokat mutató szövegekből négyet idézek:

α

Az erdei derviseket ó jaj sajnáljam e még? Van egy kis kapufélfám, és egyéb, miegymás, mi se kell már, de jaj behallatszik hogy fekete erdőn túl bőgnek a faluk. Farkasok vannak a fekete erdőn – de túl, ha harsan az éjjeli fény, mint cikázó hang, illat, túlvonítja a munka őket és az erdők feketék. Ilyenkor egy könyvet nyitok. Rossz, régi könyv, moly kirágtá kívül-belül... de néha az is jó, mert a csöndnek foga van. Harap a csönd – és fátylában maradt, belesántult, belegabalyodott a történések, hogy feketék a fák és odatúl bőgnek a fakó faluk a szekerekkel – az igaz.

Υ

Érezte az ekés ember, hogy valami visszamaradt. Minden tiszta volt pedig. A városok jajgatták a kínjukat – hadirokkantak a templom előtt -- nem hallotta, messze volt. De azért égett a föld, a tiprott, a tehetetlen. Talán őnála is tehetetlenebb.

d

Sajgó parlagokról <re> szötte kötötte fonta a tétlenség daloló hurkát világok nyaka köré és ágyuk <dörmö> álmosága dörmögött, mesés sárkányokat barlangokban pörkölték valahol, fent a pára az estre és a fekete égre irt, hogy azért marad, de marad, pedig nem maradt semmi, csak ami <kisaj> a parlagból kisajdult, a nóta.

ε

Egy tintacsöpp az abroszra esett, egy olló lázakat nyirt, egy kés a fokával fogott, egy tintacsöpp az abroszra esett. Napos delek komorultak, gyapjas hadak elvonultak és semmise volt több mint a tintacsöpp ami az abroszra esett, hogy dá-dá kisgyerek.²¹

A második füzet borítójának belső oldalán négy epigramma található a *Filigránokból*. Közülük ezzel a cím nélküli háromsorossal még nem találkoztam nyomtatásban:

A kiskocsmában sör mellett mulattam.
Cigányzene szólt.
Megállítottam és dzsesszet huzattam.

A füzet gerincét az 1930 őszén írt *Venyige Péter* című idill adja, amely több autográf másolatban maradt fenn. Kosztolányi is megkapta. Ő azt írta róla, hogy meséje ugyan nem érdekelte, de az tetszett neki, hogy a megformálás során merész szavakra, szókap-

21 Weöres Sándor levele Pálffy Istvánnak [1929. dec. 16.] írott levelét lásd: LÖCSEI, „Weöres Sándor és Pálffy István...”, 110.

csolatokra talált pártfogoltja.²² A 40 oldalas elbeszélő költemény mellett néhány korai vers szerepel. Feltételezésem szerint 1930 végén, 1931 elején születtek. Némelyiküknek változatait is olvashatjuk. Az első – ceruzával írt, sokszor áthúzott – sorok még nem kaptak címet:

Ázott pokróc a két kehes gebén.
Rozsdától hajlik a vén kocsi rúdja.
Valaki most megy <messze> <hossz>
hosszu-messze útra,
nyöszörög, sír a halottas-szekér.
<sír-rí>
<Könnyes az ég> Az ég pityereg, könnyzacskója
szürke,

<Itt lenn nyúlós sár mustja>
<és itt lenn nyúlós sár-mustot fakaszt>
<s a földre>
<A föld>
a földön sár-must, nyúlós, sűrű lé.
<A hegyre>
A hegyre fut egy tétova allé,
pár lombtalan fa álldogál körulte.

A következő lapon a keresztbe írt javítást francia nyelvű címmel látta el, és a sorokat is alaposan átdolgozta:

Pompe funèbre²³

Ázott pokróc a két kehes gebén.
Rozsdától hajlik a vén kocsi rudja.
Valaki most megy hosszu-messze útra,
recseg-ropog a halottas-szekér.
Sír-rí az ég, a könnyzacskója szürke,
a földön sár-must, barna, sűrű lé.
A hegynek tart a tétova allé,
pár lombtalan fa álldogál körulte,
A kocsin pislá gyertyák <füstölögnek> füstje gerjed.
<Paraszt> Ekésszekér jön szembe, bús-nyekergő,
végre utat nyit nagy-keservesen.
<Húsz árva> A menet élén húsz kis árvagyermek

22 Kosztolányi Dezső Weöres Sándornak (1931. jan. 25.). KOSZTOLÁNYI Dezső, *Levelek – Naplók*, szerk. Réz Pál (Budapest: Osiris Kiadó, 1996), 617. A továbbiakban KDLev.

23 Pompes funèbres: gyászpompa.

néhány virággal ballag csendesen.
Hátul esernyő- és cilindererdő.

Az alábbi személyes vallomása is hasonlóképpen alakult. A cím nélküli indulás első öt sorát áthúzta, a folytatást másként tagolta. Weöres számára a magány ambivalens állapotot jelentett. Visszatérő igénye az alkotáshoz szükséges elvonulás, a csend. Különösen akkor, amikor erre nem adódott lehetősége. Leveleiben, verseiben is szólt erről. Mint ahogy a társtalanságról, a nyomasztó egyedüllétről is:

<Mint páragyöngy az üst falára,>
<tapad hozzám énem magánya.>
<Mint üst falán a ringó páragyöngy>
<Mint páragyöngy ha ring az üst falán,
úgy tapad rám bennem a magány.>

Idegen kéz a lelkemhez nem ér,
mert visszahullok önmagamba én.

Éjjeli hazatérés.

<Mint> Mint vízgyöngy ha ring az üst falán,
úgy tapadt rám bennem a magány.

Idegen <kéz> már lelkemhez nem ér,
visszahulltam önmagamba én.

Nagy magányom zsibbadt-görccsösen
fogózik meg önmagamba, benn.

<A magányos Úristen lakik.>
Testem-vérem <mind> már örökre ház:
A magányos Isten benn tanyáz.

A korai Weöres-számvetésekben lépten-nyomon találkozunk lírájának ihletőivel. Cím nélküli versének indító képe halovány Ady-hatást mutat. Utána erős Arany-reminiscencia tűnik szemünkbe:

A nikotin s a lámpa fénye
rossz kölcsönt adtak énnekem.
Görbeujjú vén uzsorások
ki kell hogy mondjam kereken.

<A kamat, hogy nincs percnyi nyug>
A kamat: napjaim nyugalma,
a kamatláb: az életem.
Ezzel a néhány versezettel
adósságom törlesztgetem.
<Van fekhelyem, de m>
Énnékem nincsen ifjuságom,
van fekhelyem s nincs nyughelyem,
<Ezzel> a Fiatalon görbül hátam,
nincs nappalom, nincs éjjelem.

A következő cím nélküli *de profundis* egy ceruzával írt töredék. Minden bizonnyal a fiatal Weöres legkeserűbb, legtehetetlenebb kifakadása. Az érett költőnél sem találunk ilyenre. Halálvagyóra, megtisztulásért könyörgőre igen, de efféle istenkáromlásig eljutóra nem:

Nagyot kérnék... jaj, hallj meg, Istenem:
jaj, halj meg, Istenem,
lábad porából, könyörögve kérlek,
nézd, nézd,
zavaros söprű már bennem a lélek,
jaj, halj meg, halj meg,
dögölj meg, vessz meg
és akkor
azt se bánom, ha a rosseb esz meg,
ha kutyák tépnek majd szét engemet,
ha elevenen rágnak szét a férgek,
ha vérbaj marja szét a testemet,

A füzetekben akad néhány olyan vers, amelyikről nemigen tudnánk megmondani, hogy Weöres Sándor írása. Életképek, vallomások, alkalmi versek és balladák egyaránt akadnak közöttük. Utóbbira jó példa az *Agyonlőtték a cigányt* című. Ezt az erősen sűrített történetet a narrátor szinte a végkifejlettől kezdi mesélni. Az udvarlásra induló alispán fogata egy haldokló cigánnyal találkozik. A kocsis rákiált a vérző mellkasú férfira, aki előadja lőtt sebesülésének történetét. A néhány percig tartó tragikus eseményfelidézés az alispán részvétlen röhögésével, az öreg cigány halálba hanyatló átkozódásával és a narrátor két tömondatból álló tényközlésével zárul:

Agyonlőtték a cigányt

Lekonyult az est. Az alispán
ment arra úri fogatán.
Az útszéli árok vért vedelt
és haldokolva port harapott
útszélen az öreg cigány.

Kiált a kocsis: „More, csalé!”
– és egyéb semmi. Száll a por.
Az alispán úr ki se nézett:
alispán úr virágot szállít...
ó, alispán úr udvarol.

A kocsit a sötét befalta.
Mintha fizetnék, ló a szél.
De ő még látja, egyre látja
s nehezülő, szomjas ajakkal
beszél... beszél és csak beszél:

„Álispán úr!... á devlá áldjá!...
csókolom á <lábát kezsít> lábát ... kézsit...
egy kis gyümölcsöt sedtem volná...
álispán úr, á devlá áldjá,
á kilencs rájkóm... éhezsik! –

Nem is sedtem én ... csak á fődrül...
egy útrá-hájló vén fá vót.
Árrá máskált á Rozogá csósz,
táskájába pátron, sörét – –
jájájáj! á vállán – puská vót!

Á mellemen sotyog á dalmány,
piros... á szuflám vért köpül.
Tudom – ástán – inált á disnó.
Jáj, csókolom á kézsit-lábát,
á Rozsogát – húzsássá föl...!

Ván otthon kilencs picisi rájkóm,
kilencs táknyos, bides kelek –
ájájájáj! rosseb esi űket,
pucséran, éhen vesnek el, mind,
hogyhá – én, itt – meg-de-ge-lek...!

Vitessen el, álispán-iftyúr,
á kézsit-lábát csokolom...” –
És áll és röhög az alispán
szél-szötte, fehér por-alakja:
kavarog-kavarog a por.

„Álispán úr...! bő gyerekáldást
kivánok...! legyen sok gyerek,
májd há less egy sép felesége,
jáj, csokolom á kézsit-lábát...
és – egyik se ismerje meg – –

Pátkós csizsmával rúgja devlá,
keppen, ki látja, mind, áhány,
májd há fel teccsik hömbölni
lóggázsó béllal – – mint á pátkány – –”
Nincs tovább. Meghalt a cigány.

Weöres magántanulóként azt tervezte, hogy megírja „a magyar diákság analitikus riportregényét”. Nem tudom, hogy ebből a Kosztolányinak 1929. október 1-jén beharangozott szándékból elkészült-e valami. Akár az cím nélküli szövegterző is szerepelhetett volna benne, amelyikben egy lány osztja meg összeveszésének előzményeit Mucus becenevű bizalmasával. A töredékben a finom megfigyelések rögzítésén kívül az élőbeszéd hitelessége is föltűnik. Ezt a szóhasználat mellett az érzelmi zaklatottságot kifejező mondatszerkesztéssel éri el:

„Mért vesztem össze vele...? Nem mesélték?
nem hallottad még? – Aj-ha. Őrület.
Na elmondom neked.

Még februárban,
tudod, farsangkor – gimnázista-bál volt
hisz ott voltál – kezdődött ... semmiség...
ő tánkra kért. Tulajdonképpen ott
ismerkedtünk meg, bár már azelőtt
be volt mutatva Béla nekem és
párszor találkoztunk egymással és már
beszéltünk pár szót a korzón, futólag –
te, ismered az olyan uccai
ekszpressz-flörtöt egy-egy félismerőssel,
vele is egy jó banda, velem is
és szól pár szót, alkalmi szellemesség,

legtöbbször ostoba, sületlen és
 ez alapján véve mindegy is,
 csak félig halljuk ... és mégis nevet mind,
 az egész brancs, de igazába nem
 azon a viccen: ott a nevetés
 valamit mond – és éppen azt, amit
 az illető mondott, de nem szókkal,
 hanem a hanggal – hogy: tetszel nekem.
 Tudod, hogy ez – ami a fiukat
 olyan elbízakodottá teszi –
 tulajdonképpen semmit se jelent,
 hiszen megesik százszor is a korzón,
 a szemünk hányszor mondja éppen azt,
 a séta közben, hogyha gyakran, egy-egy
 szép férfiszemmel összevillanik.
 Mivelhogy szörnyű komoly könyveken
 vesződöm át magamat mostanában
 és, a magam részéről, nyugdíjaztam
 Marlittot, Crookert, Courts-Mahlert, Csathót,
 képzeld, bizony – úgy mondanám, hogy ez
 a nemek kölcsönös elismerése
 egymás iránt és éppúgy szól az egynek,
 mint mindenkinek. – Jaj, ne sóhajtozz, Mucus,
 hát vártál egy kicsit a pletyka-részre,
 nem halsz bele. Hát eltértem picit. –
 <Emlékszel: akkortájt a nyolcadik
 Akkori Emlékszel: akkoriban én a>
 Emlékszel: akkortájt a nyolcadik
 osztályban én voltam divatban <és én> és
 akik gurítottak nekem, <csupa tudod még> – vagy öt-hat –
 <nyol> mind nyolcadikosok.”

Mi lehetne fontosabb a szavakkal kergetőző költőnek, mint a megfelelő kifejezések, a leghatásosabb hanghatások keresése? Nem véletlenül tűnnek föl Weöres műveiben nyelvjárási jelenségek, mértékkel alkalmazott archaizmusok és korának rétegnyelvi fordulatai. Költői nyelvének egyelőre hiányzó szótára tudná szemléletesen bizonyítani, milyen érzékenyen figyelte, és milyen jó érzéssel használta anyanyelvének árnyalatait. Minden bizonnyal Arany János lírájának gazdagságával vetekszik az ő életműve. Kosztolányi Dezső már az első versek elolvasása után így ujjongott föl: „Te, drága cso-

dagyerek, úgy játszol nyelvünk zongoráján, mint kevesen.”²⁴ 1934 decemberében – már pécsi egyetemistaként – ezt a vallomást fogalmazta meg:

Különös szavak
<Vázlat> <Kacatok>

Vannak különös szavak, miket anyámtól kaptam,
vagy dédanyámtól örököltem, mint furcsa porcellánfigurákat:
„enerzsia”, „unapropó”, „zseníroz”.
És vannak különös szavak, miket
<finomkezü> keskenykezü urilányok nyújtottak <felém> nekem
rózsaszín szalaggal átkötött apró csomagban:
„guszta”, „cinikus”, „disztingvált”.
És vannak különös szavak, mik úgy szálltak felém,
mint a koldus-kintorna rekedt-édes hangja,
mit gyerekkoromban annyira szerettem:
„vagány”, „meló”, „kaja”.
És vannak különös szavak,
mik firkáspályám sinein futottak szembe velem,
mint igen-komoly, ráncoshomloku tudósok:
„attitűd”, „transzcendens”, „ezoterikus”.

Ne féljetek tőlem, ti különös szavak.
Talán soha többé nem irlak le titeket,
de mindig élni fogtok bennem
a szívemnek azon pontján,
honnan csak verébugrás a sírás és nevetés.

A harmadik füzet szintén a *Venyige Péter* tisztázatával indul. Az idill ajánlása így szól a belső lapon: „Bognár Pista barátomnak / emlékül / 1931. I. 4. / Weöres Sándor / (1930. szept. – nov.)” A megajándékozott a 17 éves költő falubelije volt, akinek lírikus tehetségét nagyra becsülte. Verseit Székely László és Illyés Gyula figyelmébe is ajánlotta.

Az írka utolsó lapjain a következő – József Attilára is emlékeztető – versváltozatok szerepelnek:

24 Kosztolányi Dezső Weöres Sándornak, 1929. szeptember 9., in KDLev, 584.

Ne félj: az idő nem harap.

Parányi szikra –
vasdarab –
<melengető kezünk alatt;>
fölpislákolnak <a> dermedt madarak
melengető kezünk alatt.
Kihajt a szó kezünk alatt.
Ne félj, az idő nem harap.
Ne félj a csöndtől, ha részegítő,
ne félj a <zenétől, ha>
ne félj a hangtól, ha melegítő –
<itt> nem áll meg rajtunk az idő,
leesik, mint kopott ruha.
Ne félj, az idő nem harap.
<Most h> A legszebb virág most hasad
csirában még, a hó alatt.

Ne félj: A pehelymadár [így, L. P.]
az idő nem harap.

Parányi szikra –
vasdarab –
fölpislákolnak dermedt madarak
melengető kezek alatt,
szárba szökkennek a szavak
melengető kezek alatt.
Ne félj:
az idő nem harap.
A legszebb virág most hasad
a föld alatt –
a hó alatt –
fekete-fehér kezek alatt.

Az ólommadár
– –
Elédtartom a dalomat,
tenyéren dermedt madarat:
nézd, mi lelte szegényt?
Ezer gyárkémény füstölög,
a folyó hátán tört páncél csörög.

Miért mennél el? miért?
Itt a dohányom és kenyerem.
<Várd meg a hajnalt énvelem. >
Hajnalt várón oszd meg velem.
Takarózz be jól: meg ne hülj.
De ha fölrebben a dalom
<és rádszáll: birod-e vajon.>
és rádszáll: nem nehéz nagyon?
nincs ólomból a válladon? –
Nem bánom: fuss. Menekülj, [így, L. P.]

A következő füzetben Weöres korai Werfel-fordításaiból olvashatunk egy csokrot. (Ezekről 1931 decemberében írt Kosztolányinak.) Mellettük kiadott és egyelőre kiadatlan műveiből, variánsaiból is található néhány. Közülük legtanulságosabb *A kutya* című versének alakulása.²⁵

Az ötödik füzetben olvasható *Forgácsok* eredetileg *Az önzés tízparancsolata* volt. Fontos, hogy ebben a fogalmat nem a birtoklással, nem a harácsolással hozta összefüggésbe. Az egyes szám második személyű felszólításokból egy sokat csalódott, az emberi kapcsolatokat reménytelennek érző személyiség képe bontakozik ki. Az írás némelyik fordulata Kosztolányira hajaz. Lényege: bármit csinálhatsz, te leszel világod középpontja. Még látszólagos jószágod is önzésből fakad. Mint néhány hasonló esetben, felvetését itt is a szélsőségekig vitte el. Talán egy életelv teherbírását kívánta végiggondolni. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy egy részüket nem kiadásra szánta; maga is javítandónak ítélte. Úgy gondolom, hogy ez különösen a morálisan elmarasztalható VIII. parancsolat első felével kapcsolatban jogos igény. Ahogy a *Teljeség felé* tanácsai, ezek az imperatívuszok is ponttal záródnak. A mindennel leszámoló számvetés Weöres életművének számos pontjával érintkezik (*A Fajankó, A kakuk, De profundis*). De ami itt végzetesen borúlátó, az verseinek jelentős hányadában – még a sötét tónusúakban is – földoldódik, a részvétellel, a belátással. A tíz parancsolatból hármat más aforizmákkal együtt a *Szivárvány* hasábjain közölt.²⁶ Ez segíti a füzet időbeli elhelyezését is. Csak a folyóiratból kihagyott részeket közlöm:

<II.> Álarccokat váltogatsz nemcsak mások, de saját lényed előtt is. Önmagadhoz se tudsz őszinte lenni, de próbáld meg hogy annyira őszinte légy magaddal szemben, amennyire csak teheted. Nem ismerheted meg magadat, de próbáld annyira megismer-ni, amennyire csak tudod.

25 LŐCSEI Péter, „Bóklászások és átírások, Adalékok Weöres Sándor doktori dolgozatának és verseinek formálódásához”, in *Beszélhetnek a kortársak: Esszék és tanulmányok Weöres Sándorról*, szerk. RADVÁNSZKY Anikó, 227–241 (Budapest: Ráció Kiadó, 2017).

26 WEÖRES Sándor, „Forgácsok”, *Szivárvány* 2, 7–8. sz. (1932): 16. Weöres prózai műveinek szerkesztője egy másik kézirat alapján adta ki a folyóiratban közöltek. Tévesen azt írta: „Nyomtatásban fellelhetetlen.” (299.)

<IV.> Tudhatod magadról, hogy perverz, sikkasztó, rablógyilkos, vagy akármi lehetnél akármikori és akármilyen belső összetétellel más körülmények között, anélkül hogy rosszabb lennél mint így vagy, anélkül hogy egyáltalán jó vagy rossz lennél. Tudd a többi emberről is ugyanezt. Vedd tudomásul minden elkeseredés nélkül, minden ítélet nélkül, mint törvényszerűséget. [A következő sorok 4 vonallal átlósan áthúzva: Jogi kérdésekben mindenestre szükséges az ítélkezés, de emberi gondolkozásodból kacsold ki az ítéletet.]

<VI.> Légy mindig mindennel leszámolva. Várhatsz az élettől annyit, amennyit csak akarsz, de úgy bútorozd be magadat, hogy az ellenkezője se érhesen készületlenül. Az élet: harc és harc: élvezetes játék annak, aki kedvvel csinálja. Igen unalmas lenne az élet, ha mindig megvolna mindened, amit csak akarsz. Érezd az életet olyan játéknak ami babra megy: többet nem veszíthetsz, mint az életedet és azt úgyis elveszíted előbb-utóbb.

<VII.> Keresd meg a magad mentalitásának megfelelő módon a kapcsolatot azzal a létezésen és nem-létezésen kívül álló, dologfölötti Dologgal, amit a keresztények Igének, a buddhisták Nirvánának, Lao-Cse követői pedig Taónak neveznek. Akár ne is higyj benne, csak ne zárkózz el előle. Hogy az önző segítségre-vágyás, a tudálékos érdeklődés, vagy a szórakozni-kivánó kíváncsiság indít-e hozzá, az ganc vurst.

[Az utolsó 3 bekezdést (VIII., IX., X.) átlósan többször áthúzta.]

<VIII.> Ne mutasd az embereknek se azt ha „jó” vagy, se azt ha „rossz” vagy (a kettő közt éles határ amúgy se vonható és minden cselekedet olyan a „jó – rossz” relatív szempontjából, mint egy gömb, aminek árnyékos az egyik és fényes a másik fele, a szemlélőd pedig körben állanak). Tudj jó lenni úgy hogy rossznak lássanak és viszont, mert ha valaki túljön vagy túlrossznak látszik, egyaránt nagy támadási-fölületet tár az élet elé. Tudj színlelni, úgy, hogy színlelésed csupasz mellű őszinteség látszatát keltse. Tudj stréber lenni, úgy, hogy az ellenkezőjét lássák benned. (Légy olyan mindenkivel szemben, mintha sokra becsülnéd. Lebegj Mohamed-koporsójaként az egyes elvek között: egyiknek se add át teljesen magadat és egyiktől se zárkózz el egészen. Kerüld ki a vitákat, mert nincs annál céltalanabb dolog, mintha két ember meg akarja győzni egymást valamiről. Ha valaki vitatkozni akar veled valamilyen állításod fölött, vagy megismételheted állításodat úgy, hogy csak hajszál-távolságban látszódjék az illető véleményétől – vagy más térre viheted a beszélgetést. Sohase mérgeledj. Stb. stb.)

<IX.> Ha meggebedsz, akkor se tudsz jót tenni úgy, hogy egy másíknak rosszat ne tegyél. Az erkölcs, vallás, állam, egészségtan, filozófia, stb. parancsai sokszor ellentmondanak egymásnak. Hogy melyiket kövesd? A saját lelkiismeretedet és ez szépen elvezet az említett bögő barmok értelmetlen torka előtt. Sőt: „jó” is leszel akkor.

<X.> Mindent saját-magadtól várj. Ha őszintén szeretnek, akkor is végzetesen egyedül vagy. Légy tehát elszigetelt egész.)

Rossz! Átdolgozni IV-X. WS.

A parancsolatok után található rövid elmélkedések a *Forgácsok* gyűjtőcímet kapták. Azok közül idézek, amelyek kimaradtak a *Szivárványból*:

A zenének nem kell föltétlenül vihar, vagy óraketyegés, vagy madár, vagy más, közvetlenül-érzékelhető dolog hangját utánozni, hanem a zeneszerző visszaadhatja a benne-éneklő és közvetlenül nem-érzékelhető madár hangjait is a hangszerektől telhető tökéletességgel. Éppígy a verselőnek nem kell okvetlenül akár kézzelfoghatóan, akár elvontság alakjában az érzékelhető világ jelenségeit leltározni, hanem visszaadhatja a benne végbemenő olyan mozzanatokot is, amiknek nincs külső talajuk. Pl. ha víziószerűen megjelenik előtte egy farkasfogu, kutyanyelvű, ötlábu röpülő ökör <göboly>, miért ne írhatná le ezt a képtelen ökröt, anélkül, hogy témáját valamilyen szimbólummá <szélesítse?> szélesítené?

(Ilyen a „Holdkóros biciklista című versem, Aki olvassa, valami általa meg-nem-értett szimbólumot tud benne, pedig nem más, mint egy szókbá-rögzített vízió. Megkérdik tőlem: vajjon mit gondoltam alatta? pedig én se alatta, se fölötte, se körülötte nem gondoltam <egyébként> semmit, csak lefirkantottam azt, amit láttam.)

Aki Salzburgba kerül, annak melegen ajánlhatom, hogy sétáljon el a Mönschberg mögötti új városrészbé: talán találkozni fog ott a városrész uccasöprőjével, ha ugyan él még. Amikor én találkoztam vele, első pillanatban azt hittem, hogy megháborodtam és majdnem összeestem a rémülettől. Olyanféle volt, mint amilyenek Quasimodót álmodta a francia író. Púpos volt, felemás lábu, formátlan arcu, szája szögletéből csorgott a nyál és folyton motyogott magában. De így, leírva: semmi... látni kell, én elképzelni se tudtam, hogy ilyen is lehetséges. Borzalmasan groteszk volt, azt hiszem, szörnyethaltam volna, ha hozzám ér. De később rájöttem, hogy szép, művészi-szép, utolérhetetlenül gyönyörű, a természet remeke. Salzburgot csak ezért az egy emberért is érdemes megnézni. Sokszor szorongva jut eszembe, hogy ez az ember már meg is halt talán, vagy ha él még, előbb-utóbb meg fog halni. Éppen olyan pótolhatatlan szépséget fog veszíteni vele a világ, mintha valaki a Mona-Lízát kettéhasítaná.

Az utolsóinak választott gondolatsor bevezető idézete apró eltéréssel a Kosztolányinak ajándékozott füzetekben és a *Hideg van* kötet mottójában is olvasható:

Egy idézet Lao-Cse „Tao-Te-King”-jéből: „Aki a dolgok mögé néz, az nem úgy szeret, mint az emberek: semmit se tart többre a szalmakutyáknál” – a <moder> jelen filozófiájának tanulsága ez és, érdekes módon, mégis a Krisztus-előtti kínai bölcs könyvében találjuk: az ő Tao-tanában a XX. század diója aludt föltöretlenül. A magasabb szeretet, ami mentes az ösztönöktől, a szeretet melegágyától: mindent egyformán szeretni – ez már nem szeretet többé, hanem több annál, a szeretet egy eszményi és csak képzeletben elérhető foka.

Weöres sok évvel keleti utazása előtt írta *Kuli* című versét. Ez a Kosztolányinak elküldött anyagban is szerepelt, 1929-es dátummal. Először a *Merülő Saturnusban* közölte. Csöngői füzetében ez a változata olvasható:

Kuli (régébbi)

(Elmondja: egy kínai, aki csak dadogva töri a magyar nyelvet.)

Kuli botot vág.
Kuli megy
megy
szegény szegény Kuli.
(riksa)
(autó)
(sárkányszekér)
Kuli húzza riksa.
Kuli húzza autó.
Kuli húzza sárkányszekér.
Kuli gyalog megy:
Kuli szakálla fehér.
Kuli álmos.
Kuli éhes.
Kuli kicsike kis gyerek
Verik nagyon nagyon rossz emberek.
Kuli álmos.
Kuli éhes.
Kuli nagyon nagyon öreg.
Kuli kicsike kis gyerek.
Gyomra és ágyéka éhes
– szegény szegény Kuli –
Kuli eszi magát.
Kuli megeszi magát.
Jaj Kuli egészen megeszi magát.
(riksa)
(autó)
(sárkányszekér)
Ki húzza riksa?
<K>ki húzza autó?
<K>ki húzza sárkányszekér?
<H>ha Kuli meghal.
Kuli meghal.
Kuli meghalni se tud.
Kuli örökre él.

A hatodik füzet belső lapjára tollal fölírta: „Csöngé, 1934. jún. / Weöres Sándor.” Alatta ceruzával ez szerepel:

Hű tanítványod vagyok,
bácskai mester: vallom, hogy
azé a Föld, aki csak vendégnek
érkezett ide; azé az élet, aki csak
játszani jött.

A tisztelgő sorok az *Imbolygás egy költő körül* című írásának befejező soraival mutatnak rokonságot. Kosztolányit a *Hála-áldozatban* és a *Nyugatban* az *Istár pokoljárásának* ajánlásában is említette. Az utóbbi dedikációt az *Egybegyűjtött írásokban* már elhagyta.

Weöres Sándor a Lao-céről írt naplószerű gondolatsor megírása után sokféle forrásból tájékozódott a keleti bölcsletről és líráról. Szimonidesz Lajos vallástörténeti monográfiájától kezdve Somló Hedvig Lao-ce fordításán át a Kosztolányi Dezső-féle kínai áttünetésekig számos művet, életrajzot ismerhetett. Amikor verset írt Li Taj-póhoz (nála: Li-Taj-Po), bőven lehettek előismeretei az említettekén kívül Barna János 1925-ös kötetéből is. A 8. századi, rendkívül termékeny költő jellemző motívumai közül a bor szeretetét állította középpontba. A vers igazi centruma Weöres otthontalansága, vallo-mása. A lo-jangi ősz és a csöngői nyár kontrasztja után az évszak mozgalmas, expresz-szív megjelenítése következik. Az elvagyódó a rég halott lírikus előd versei mellett borozgat. Az éjszakai olvasás, az írás és a magányos ivás leveleiben, verseiben visszatérő téma. A fiktív költői levél címzettje több mint egy évezrede halott, de a lelki rokonság számára ez nem akadály; amúgy sem a költővel, hanem sírjával szeretne koccintani. (A vers megírása idején aligha sejtette, hogy nem egészen három év múlva eljut Kínába. Vajon gondolta-e, hány versét fordítja le?) A csöngői költő úgy véli, hogy helykeresése akár mindenestül reménytelen lehet, hiszen ha keleten élne, talán nyugatra vágyakoz-na. Krisztus mellől lelke bibliai jelképű szívárványként ível Lo-Jang felé.

Verse a halál eufemizmusával és akaratlanul is temetésére vonatkozó vágyakozásá-val zárul. Amit a *Hazaszállóban* és az *[Életemben...]* című (kezdetű) versében is megfo-galmazott. Csöngén szeretne végső nyugalomra lelni:

Éji borozgatás Li-Tai-Po könyve mellett
<Li-Tai-Po emlékére> (jul.<7>)
<Egy Magányos>

Lo-Jangban ősz van. Csöngé nyarat ujráz,
ágot görbít a gyümölcsös alázat,
fekete földből szökkenő szilaj láz
tarkára korbácsolja mind a fákat.
Kinn fehér házak nyujtóznak az éjbe.
Én iszom. Mint az ökör, egymagamba.
Nagy a magányom. Olajlámpa fénye
éjjeli-pillét húz az asztalomra.
Tehozzád vágyom, ferde-szemű költő:

egy üveg óbort cipelnék magammal
oda, hol elrejt a második bölcső.
Szeretnék koccintani a siroddal.
<Unalmas nékem a nyugati tájék
s ha ottan élnék, talán ide vágnék.
Uram az öt-sebü nyugati bálvány,
de lelkem hozzád ível, mint szivárvány.>
Rokonom vagy te: mint ebek a ködben,
<céltalan örök kínodat>
oktalan örök kínodat dudoltad
s hogy csónakáztál, lakkos víztükörben
boroskancsónak gondoltad a Holdat.
Lefut megint egy buta emberöltő
s itt alszom Csöngén, mint az összes őszám,
de rád gondolok addig, messzi költő,
Lo-Jangban nyugvó édes ismerősöm.

Enigmák

Válogatásom befejezéseként az említett – hanghatásokra épülő, kitalált nyelvű – versek közül hármat közlök időrendben. Az elsőt minden bizonnyal 1929 végén írta; a legkorábbi füzet elején található. A második a Werfel-fordítások idején, 1931 végén születhetett. Az utolsó a *Forgácsok* környezetében található. Valószínűleg 1932-ben fogalmazta meg:

[Cím nélkül]
Che dija ma
che dija ta
che dija doje-dije meneto.
Achi-ja mene
tala-pussi vjene...
Che dija morentine alda vyjeto.

Massija moone ichanez atta
talapusi raeta mona...

Hághi szutem ávusza Rha
makhime paau...

Khu paau an mene <pszigel>

[Cím nélkül]

Táto jette mao-mah mun
antao a jah csinnagun.
Méja tanta
bun bun bun.
Táto jette jatto jatta
elva ej-va endeatta
minda mao mun tanto-matta
ende alva mio-mah bun.

Anda tenta mio-mah mun.
<Eje-teti tun-teo csun.>
Eje csun,
bandao tun.
Bun bun.

Jenádo kí-i

Wu, aama Dodekind
Woz heitez Wu ja mind.
Kha dava josteit zind,
gha Wu gha moa beit wind,

phi mementea: dala tuu
ja tuu ba-eba, kha la-tu buu,
thalea biet – anez jo ween –
jan ghulua jez, ji nu steen?

bietá malada amuu?
khe chie! daa ja kha nuu
talitaez, ta Jandano –
it i, ja pha, da to...

A füzetek anyagának csupán töredékét mutattam be. Igyekeztem úgy válogatni, hogy a sokszínű írások jellemző példái kerüljenek az érdeklődők elé. A prózai vázlatok között ezért szerepelnek a legkorábbi álolmleírások és a későbbi esztétikai, etikai fejtegetések. A versek esetében a kiadatlan zsengékre került nagyobb hangsúly. A későbbi termés szövegvariánsai és ismeretlen darabjai további kutatást igényelnek. A munkát abban a reményben folytatom, hogy a 12 füzet feltárásával és kiadásával hozzájárulhatok Weöres lírai műhelyének megismeréséhez, életművének alaposabb megértéséhez.

Summary

PÉTER LŐCSEI

Sketches, poems, text variations from Sándor Weöres' Csöngé booklets

Sándor Weöres wrote his poems and his ideas in school exercise books from his childhood. Some of these were lost or destroyed. Some of them were given away as presents by the poet's father. There are a few poems among them that were earlier believed to have been lost and also some earlier versions of poems. The poet started to be interested in Chinese poetry and philosophy when he was a student. He gave an account about his dreams, conjectures and feelings of déjà vu. Before his travel to the Far East he wrote several poems about Chinese topics. He made several sketches for his doctoral thesis and for his book *A teljesség felé*. In the source disclosure some of these can also be found. With the help of prose sketches, corrections and variants we can get to know the poet's workshop and the shaping of the poems better.